PANELÁKY

Kristýna Plischková
Ateliér 1+xx Romana Kouckého a Edity Lisecové
DSN ZS 2020/2021

OBSAH

01. ÚVOD

02. VÝVOJ A KONTEXT

03. CHARAKTERISTIKY

- 03.1 BYDLENÍ PRO VŠECHNY
- 03.2 HYGIENA PROSTŘEDÍ
- 03.3 VEŘEJNÉ PROSTORY A PARKY
- 03.4 DOPRAVA A PARKOVÁNÍ
- 03.5 TYPIZACE VS. INDIVIDUALISMUS
- 03.6 ORIENTACE, NEČITELNOST A ODOSOBNĚNÍ
- 03.7 ZÓNOVÁNÍ A MONOFUNKČNOST
- 03.8 HUSTOTA OBYVATEL
- 03.9 SOCIODEMOGRAFICKÉ TENDENCE

04. MORFOLOGIE UBRANISTICKÝCH STRUKTUR

05. ZÁKLADNÍ TYPY KONSTRUKČNÍCH SOUSTAV

06. ZÁVĚR

07. ZDROJE K TEXTU

01.
ÚVOD

Mnohými milovaná a mnohými nenáviděná panelová sídliště jsou naším dědictvím po minulém režimu. Ať k nim zaujímáme ten či onen postoj, zůstává faktem, že v České republice hrají významnou roli v bytovém fondu. Dle statistického úřadu bydlí na panelových sídlištích až třetina obyvatel ČR a v Praze je to dokonce více než to.

Masová výstavba panelových domů byla reakcí na tehdejší bytovou krizi, dnes ale je v Praze krize další. Sídliště, ač mají svá specifika, jsou tedy momentálně nenahraditelná počtem bytových jednotek.
Dle výpočtů MMR by likvidace všech panelových domů v ČR a následná výstavba nových domů stála 1 500 miliard Kč, zato opravy stávajících domů pouze 400 miliard Kč.
Má ale smysl do těchto starých domů investovat?

Pan Ing. Ivan Řehoř uvedl, že ačkoliv původní životnost těchto domů byla stanovena na 50 až 80 let (dle typu), tak po rekonstrukci může být navýšena o 50 let a možná i více. Vzhledem k současnému nedostatku bytů a této prognóze o životnosti je zásadní nenechat tuto část bytového fondu rozkladu. Přesto se nejedná pouze o rekonstrukce jednotlivých domů. Sídliště vyžadují zásahy zásadnější, než je zateplování fasád, pokud se z nich mají stát funkční části města s příjemným životním prostředím a veřejným prostorem.

Děti hrající si na nově vybudovaném sídlišti Jižní Město

Pohled na část Smíchova v roce 1872

02. VÝVOJ A KONTEXT

Podnětem pro výstavbu panelových sídlišť byla mimo jiné bytová krize. Po první světové válce, když byla ekonomická nestabilita a nedostatek materiálu, se stavělo minimálně. Stát proto zavedl systém, který zvýhodnil družstevní výstavbu nových obytných domů a vznítil tak novou vlnu stavění. V roce 1933 nastala světová hospodářská krize následována druhou světovou válkou, během které byla vládním nařízením zakázána nová bytová výstavba. Válka zapříčinila nedostatek stavebního materiálu i pracovních sil. K tomu se vraceli z fronty vojáci, kteří potřebovali mít místo na bydlení. Tento vývoj událostí spolu s poválečnou ekonomickou krizí zapříčinil významnou krizi bytovou. Nový režim v ČSR převrátil státní ekonomiku naruby a krize se jen prohlubovala. Socialistická vláda proto byla časem donucena k rozsáhlým řešením, což byla právě výstavba

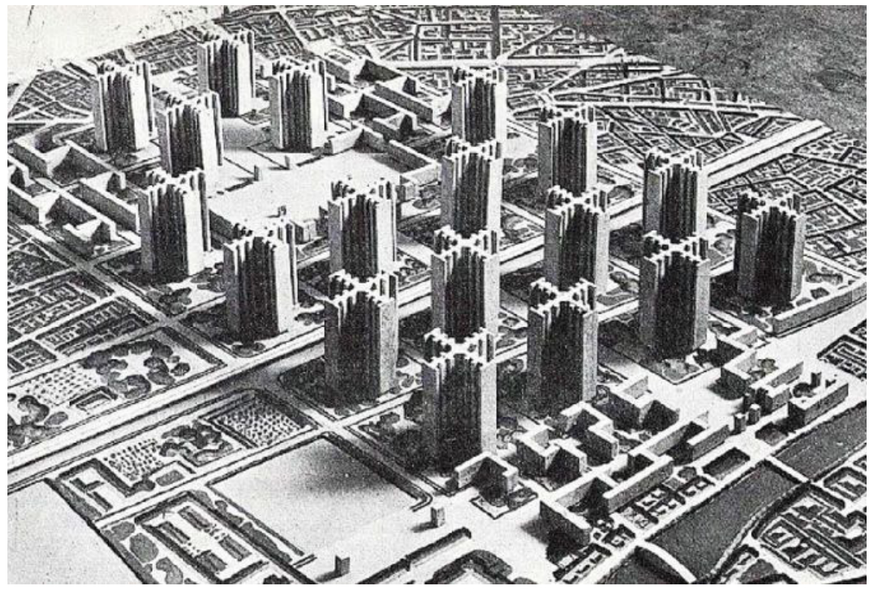

Návrh Zářící město od architekta Le Corbusiera

panelových sídlišť.
Zároveň právě v roce 1933 proběhla konference CIAM při plavbě lodí z Marseille do Athén a zpět, na které byl přijat nový manifest tzv. Athénská charta. Tento dokument (který byl takto označen až o deset let později Le Corbusierem) stanovoval základní principy funkcionalistického plánování. Nový urbanismus reagoval na průmyslovou revoluci, díky které se města začala plnit dopravními prostředky všech typů a továrny znečišťovaly městské prostředí. Proto architekty té doby ovládla vize čistého, zářivého města, kde člověk má klid v místě bydliště. Město tedy mělo být rozděleno na zóny pro bydlení, práci a rekreaci, které by byly propojeny velkými dopravními tepnami. Zóny bydlení měly zajišťovat klid, dostatek světla, čistého vzduchu a blízkost zeleně. Zkrátka vše, co v průmyslovém městě chybělo. Ideální čistě obytné domy byly vysoké věže obklopené parkem. Le Corbusier tyto zásady aplikoval v projektu Zářící město (La Ville Radieuse).

Nejen Le Corbusiera tou dobou začala fascinovat prefabrikovaná výstavba. Sociální aspekt rychlé a laciné stavby byl po dvou světových válkách na místě. Ze stejného důvodu probíhala masová výstavba hlavně ve východním bloku, ačkoliv první

První celopanelový dům v ČSR (typ G 40) , Benešovo nábřeží, Zlín

panelové domy byly v západním bloku (Nizozemsko po 1. sv. v., Německo 1923, první blok panelových domů v Paříži 1939).
V Československé republice se začalo experimentovat s prefabrikovanými domy v roce 1940 ve Zlíně pod firmou Baťa. Vzniklo několik experimentálních domů, ale po čase byl výzkum přesunut do Ústavu montovaných staveb v Praze. Mezi roky 1947 až 1951 vzniklo pražské sídliště Solidarita, které mělo mimo jiné železobetonové sloupy, ale zdi byly ještě zděné. Sídliště Solidarita bylo navrhnuto pány Františkem Jechem, Hanušem Majerem a Karlem Storchem. Tou dobou vznikla první sídliště a první řada typizovaných domů s označením T (nejčastěji T 12, T 13 a T 15). Tyto domy však byly cihlové s typizovanými či prefabrikovanými schodišti, stropy, okny či dveřmi. Nejznámější realizace tohoto druhu jsou mimo Solidaritu Ostrava-Poruba, Slovany v Plzni, Stalingrad ve Žďáru nad Sázavou nebo Kladno – Rozdělov. Domy z tohoto období byly navrženy ve slohu socialistického realismu, a tak byly zdobeny lizénami, domovními znameními, balustrády, zdobenými atikami apod.

V roce 1953 byl za pouhé 4 měsíce postaven první prototyp celopanelového domu ve Zlíně, který byl navržen architekty H. Adamcem a B. Kulou.

Ukázka výtvarného díla zakomponovaného do veřejného prostoru sídliště

I tento pětipodlažní dům byl ještě ve slohu socialistického realismu s patřičným dekorem. Tento typ byl nazván G40 a byl rychle následován typy G55, G57 a G58, které však už byly očištěny od ozdob socialistického realismu. Soustava G57 byla z řady typu G nejpoužívanější. V roce 1959 byla aplikována na sídlišti Petřiny a Malešice. V roce 1958–1960 bylo navrženo experimentální sídliště Invalidovna, kde bylo možné navštívit ukázkové byty vybavené moderním atypickým nábytkem, které lákaly lidi k novému způsobu bydlení.

V 60. letech uvolněnější politická atmosféra umožňovala větší rozmach, a proto vznikala panelová sídliště s experimentálním, ale koncepčním, urbanismem. Celostátní diskuse o bydlení v letech 1960-1961 měla za cíl řešit bytovou otázku. Skupina Františka Feistnera proto vyvinula soustavu T0 B (T06 B, T07 B, T08 B), která již neměla nosné obvodové panely, čímž rozšířila možnosti práce s fasádou i s dispozicemi. Novinkou tehdejších sídlišť bylo zakomponování výtvarných děl do veřejného prostoru. V Praze bylo v letech 1966-1975 postaveno architekty Tučkem a Kulišťákem sídliště Ďáblice, kde deskové domy tvoří otevřené bloky a mají parter uvolněný pro podchody a obchody, což na jiných sídlištích není

Atypický panelový dům tzv. Wolkerák, navrhnutý arch. Jaromírem Vackem, Liberec

běžné. V 60. letech se tak nová sídliště dočkávala pozitivnímu ohlasu. Vzniklo například sídliště Lesná v Brně nebo Šanov II v Teplicích (od architektů Masáka a Binara – členů pozdějšího libereckého Sialu). V Chomutově vznikl soubor Březenecká, který se skládá ze tří sedmnáctipatrových impozantních domů, které jsou citací kolektivního domu Unité d´habitation v Marseille od Le Corbusiera včetně mezonetových bytů a volného parteru. Na přelomu 60. a 70. let byl v Liberci vybudován takzvaný Wolkerák (architekt Jaromír Vacek – další zakladatel Sialu), který svým obloukovým půdorysem a cihlovým parterem vypadá takřka současně.

V 60. letech proběhly dva protichůdné přelomy silně ovlivňující výstavbu 70. a 80. let. Prvním byl počátek kritiky modernistických sídlišť ve světě. Vytýkala se jim monotónnost, odosobnění, příliš volného prostoru i špatná orientace. Architekti chtěli reagovat na výtky zlepšováním svých návrhů, ale v tom jim bránil druhý přelom – politický. Roku 1968 proběhla okupace a následná normalizace, která zradikalizovala poměry v zemi. Režim dal na začátku 60. let slib, že vyřeší bytovou krizi a že každá rodina bude mít svůj byt. Na počátku 70. let byli stále daleko od splnění tohoto slibu, a tak začali s masovou výstavbou sídlišť. Normalizační vláda

Trojice mezonetových domů inspirovaná Unité d´habitation,Březinecká, Chomutov

byla zaměřena na cenu a rychlost, a hlavně na kvantitu bytů. Ačkoliv stát podporoval výstavbu nových konstrukčních soustav (VVÚ-ETA, B70, OP 1.11), které umožňovaly větší volnost návrhu fasád a dispozic, trval na jednotné typizované formě, aby ušetřil peníze. Architektonická kvalita byla převálcována kvantitou. Architekti sídlišť tedy mohli navrhovat pouze urbanismus. Ukázalo se ale, že ani to nezůstalo v jejich rukách. Projekty většinou pocházely už z 60. let, ale při realizaci byly značně zúžené a zdevalvované. Z většiny projektů byly realizovány pouze bytové domy a autobusové zastávky. Většina občanské vybavenosti, zpracování veřejných prostorů a atypizace jednotlivých budov byla vyškrtnuta. Naopak se běžně projekty navyšovaly o mnoho pater, aby se zvýšil počet bytových jednotek. Po takových změnách ministerstvem stavebnictví dokonce autoři sídliště Mšeno v Jablonci nad Nisou J. Lhoták a A. Pospíšil odstoupili od projektu. Podobné redukce se dočkal i projekt Jižního Města v Praze, který byl původně bohatý svou skladbou objektů různých funkcí a množstvím typů bytových domů. Realizace se skládala pouze z bytových domů 2-3 typů a dopravního napojení. Veřejné prostory a občanská vybavenost se začala stavět až s velkým zpožděním.

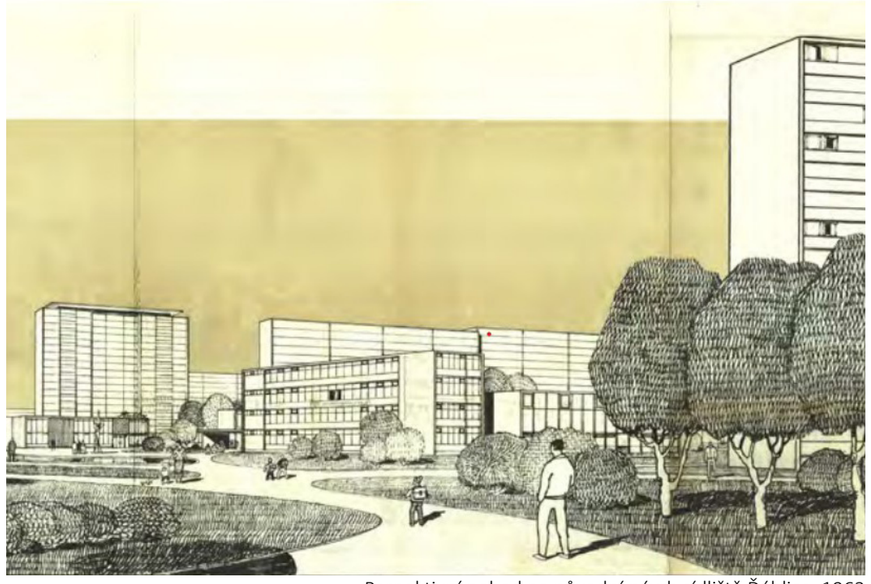

Perpektivní pohed na původní návrh sídliště Ďáblice, 1963

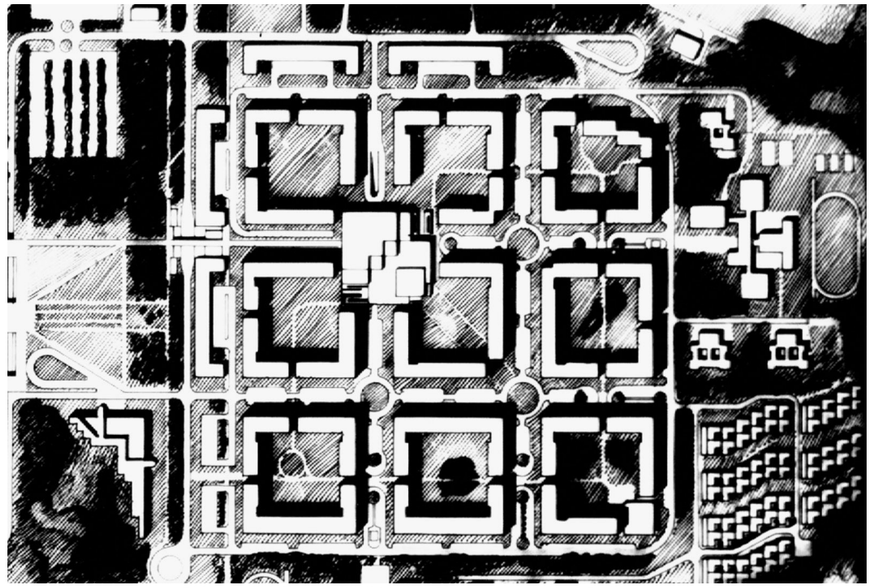

Plán pražského sídliště Velká Ohrada, arch. Jan Bočan a arch. Zdeněk Rothbauer

V 80.letech byla kritika modernistických sídlišť silnější, a proto řada teoretiků i architektů tíhla k návratu principů tradičního města. Direktivní plánování z let sedmdesátých ale nezmizelo, a tak se stále tento postmoderní přístup mohl objevovat jen nepatrně v urbanismu panelových sídlišť. Nejvíce jsou tyto tendence vidět na pražském Jihozápadním Městě – Stodůlkách, Lužinách, Nových Butovicích a Velké Ohradě (arch. M. Klíma a arch. I. Oberstein). Tyto celky pracují různými způsoby s tradičními prvky, jako je vnitroblok, bulvár a pod, i když v jiném měřítku a s tvrdě typizovanými domy. Plány Velké Ohrady byly v roce 1978 přepracovány architekty Janem Bočanem a Zdeňkem Rothbauerem, a nejvíc tak ukazují postmoderní posun urbanismu. Velká Ohrada se skládá z devíti bloků o hraně cca 130 metrů, které jsou zasazené do mřížky a vytvářejí tak ulice (o šířce 40 m, což je dvojnásobek ulic ze starých čtvrtí) a křižovatky. I tuto realizaci ale poznamenalo rozhodnutí ministerstva o dramatickém navýšení počtu pater a monotónní architektuře. Začátkem 80. let bylo navrhnuto sídliště Nový Barrandov (arch. Z. Hölzel a arch. J. Kerel), které se snažilo postmoderně reagovat na modernistický urbanismus oživením tradičních forem jako jsou ulice, náměstí a orientační body. Stejně jako na pražském Novém Barrandově tak i na brněnských Vinohradech byly použity probarvované panely, aby narušily monotónnost lokality.

Po revoluci roku 1989 se krátce pokračovalo na výstavbě sídlišť navržených v minulém režimu. Přišel kapitalismus a s ním privatizace. Byty v panelových domech se tak rozprodali nájemcům, což bylo velmi populární řešení, ale trochu unáhlené. Privatizace by byla bývala výhodnější, kdyby se týkala jen určité části bytového fondu a zůstal by tak dostatečný bytový fond městský jako mají jiná západní města (například Vídeň). Rozdělení majetku také zkomplikovalo budoucí snahu tyto domy a jejich okolí zlepšovat. Současný urbanismus se sice více přiblížil k tradičnímu kompaktnímu městu, ale ponechal si některé aspekty z toho modernistického, jako je prostup ploch zeleně do města anebo rozbíjení bloků do solitérů.

03. CHARAKTERISTIKY

Názory na panelová sídliště jsou nejen různá, ale dá se říct, že rozdělují společnost na dvě skupiny: První skupina je považuje za nejhorší možné bydlení, za místo, kde by se rozhodně nikdy nechtěli usadit. Nazývají je králíkárnami, betonovými krabicemi a dalšími příhodnými přezdívkami. Pak je tu ale druhá skupina, která má sídliště ráda. Tito přívrženci jsou většinou stávající nebo aspoň bývalí obyvatelé jednoho z panelových domů a stojí si za tím, že si nemají na co stěžovat.

Čím to je, že tato struktura, která se tak jednoznačně vyjímá z jakékoliv jiné městské zástavby, vyvolává tolik rozporuplných pocitů a názorů?
Po zaměření se na jednotlivé charakteristiky sídlišť, které určují míru jejich kvality pro život, je zřejmé, že často stejný jev lze zařadit mezi pozitivně tak i negativně působící. V následujícím textu jsou proto seřazeny od čistě pozitivních, přes dichotomní, až po jednoznačně negativní charakteristiky.

Fotografie z dob krátce po realizaci Jižního Města, Praha

03.1 BYDLENÍ PRO VŠECHNY

Po druhé světové válce byla z výše zmíněných důvodů v ČSR bytová krize. Socialistická vláda byla proto časem donucena k rozsáhlým řešením, což byla právě výstavba panelových sídlišť. Hlavní snaha byla zajistit dostupné bydlení v co nejkratší době. Zároveň této ideologii vyhovovaly naprosto unifikované byty, pro „typické rodiny“, na které mají všichni stejný nárok. Dostupné bydlení pro všechny.
V dnešní době sídliště zastávají stále pozici podobného charakteru. Byty na sídlištích patří k levnějším (ačkoliv v Praze jsou rozdíly menší než v jiných městech v ČR), a tím dávají možnost koupi bytu i méně movitým rodinám.

03.2
HYGIENA PROSTŘEDÍ

Vznik panelových sídlišť v České republice sice nebyl přímou reakcí na Athénskou chartu (CIAM,1933), ale vzal si z funkcionalistického urbanismu některé základní myšlenky. Kromě vymezení zóny na bydlení a rozbití městského bloku, je to také právo každého na zdravé prostředí. Panelové domy, které jsou umístěné s velkými odstupy dodávají dostatek světla i nejníže umístěným bytům.

Stejně tak zamezují velkému hluku. V územně analytických podkladech hlavního města Prahy je vidět, že hluková zátěž na sídlištích je minimální (viz obr. napravo). Obslužné ulice mají malé profily a jsou svedeny do páteřních os, které objíždějí tyto celky. Mezi jednotlivými domy vznikají veřejná prostranství plná ploch zeleně.

HLADINA HLUKU - NOC [dB]
35 - 40
40 - 45
45 - 50
50 - 55
55 - 60
60 - 65
65 - 70
70 - 75
> 75

TICHÉ OBLASTI
tiché oblasti dle Akčního plánu snižování hluku pro aglomeraci Praha

Legenda k hlukovým mapám, ÚAP, IPR Praha

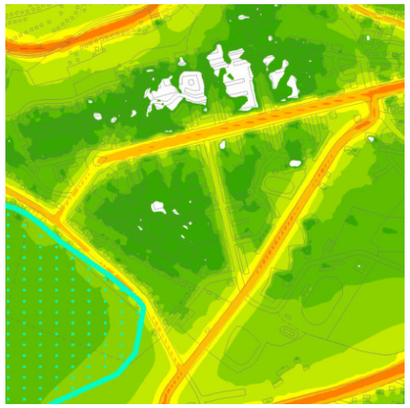

Hluková mapa- sídliště Petřiny

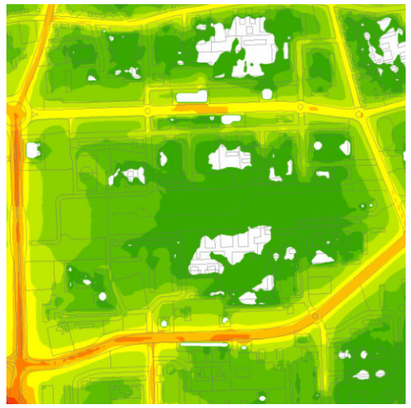

Hluková mapa- sídliště Jižní Město

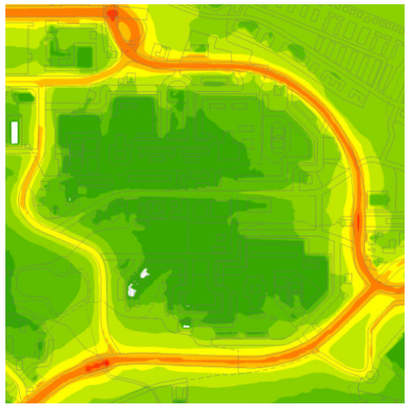

Hluková mapa- sídliště Nové Butovice

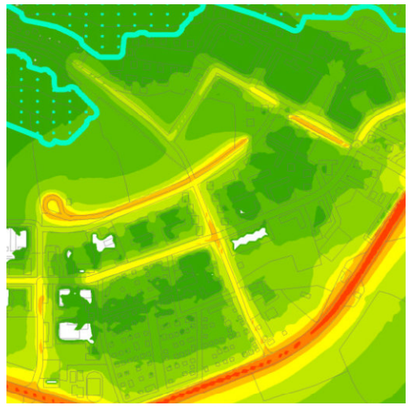

Hluková mapa- sídliště Nový Barrandov

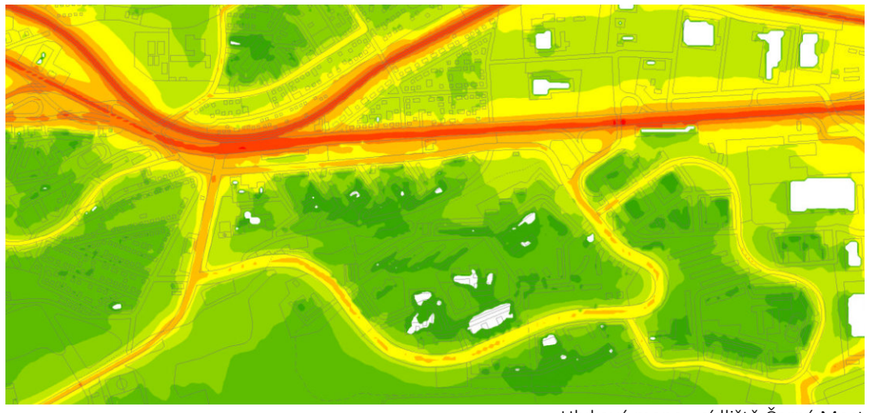

Hluková mapa- sídliště Černý Most

03.3
VEŘEJNÉ PROSTORY A PARKY

Právě veřejná prostranství jsou jednou z rozporuplných charakteristik modernistického sídliště. Jednou z hlavních myšlenek tohoto typu urbanismu bylo spojení bydlení s přírodou, potlačit rozdíl mezi kulturním a přírodním či veřejným a soukromým a nechat tak vzniknout jakousi zahradu na bydlení. Lidem, kterým vyhovuje městský způsob žití, ale zároveň chtějí mít kolem svého bydliště klid a snadno dostupné parkové plochy, se může zdát modernistické sídliště jako dobré řešení.

Vznosná myšlenka o bydlení v obklopení parku v praxi ale má několik chyb. Tento druh urbanismu vytváří tolik volných prostranství, že je až skoro nemožné s nimi vždy smysluplně naložit. Veřejná správa, pod kterou spadá odpovědnost za údržbu těchto prostranství, není schopná se adekvátně postarat o všechny plochy zeleně, a tak vznikají zarostlá místa či (v lepším případě) rozlehlé trávníky bez koncepce. Vize parku obtékajícího kolem bytových domů se proměnila v domy obklopené zbytkovými plochami zeleně se špinavými ničím nehlídanými kouty.

Avšak volná prostranství nepatří pouze parkům. Veřejná prostranství sídlištních struktur jsou obdobně problematickým úkazem. Modernistický urbanismus rozvolnil městskou strukturu, čímž se vzdal nutkání definovat hmotou veřejný prostor. Rozplynutí vystavěného do přírodního by teoreticky mohlo fungovat pro práci s parkovými plochami, nikoliv však pro práci s městským veřejným prostorem. Ulice či náměstí v nedefinovaném prostoru ztrácí své základní charakteristiky. Dle profesora Jehlíka je hmota sídla organizována veřejným prostorem. Prvotně je proto veřejný prostor vymezen uliční frontou (*Rukověť urbanismu, Jan Jehlík*). Avšak na modernistickém sídlišti je to právě naopak. Veřejný prostor je tam organizován umístěním hmot. Uliční fronta je prakticky potlačena rozbitím a ustoupením jednotlivých budov. Uliční prostor se rozlévá a centrálním bodem pro shromáždění (náměstím) se stává nejbližší stanice městské hromadné dopravy. Tato problematika se začala projevovat poměrně rychle, a tak ve vývoji panelových sídlišť od 50. do 90. let můžeme pozorovat, jak se postupně urbanistické koncepce sídlišť vracely k původním myšlenkám bloků a struktur definujících prostor (viz. 04. MORFOLOGIE URBANISTICKÝCH STRUKTUR). Avšak měřítko bylo stále výrazně zvětšené, tudíž definování prostoru se stalo o to náročnějším úkolem.

Veřejný prostor se rozlil, čímž vzniklo velké množství volných ploch bez funkce. Jsou to plochy zpevněné i nezpevněné, různých velikostí a materiálů, ale všechny jsou bezejmenné. Plochy, které nemají konkrétní využití, jsou jen zbytkové plochy.

Perspektiva věžových domů obklopených parkem v Zářícím městě, Le Corbusier

03.4
DOPRAVA
A PARKOVÁNÍ

Výše zmíněná volná prostranství se s vývojem techniky začala zaplňovat parkovacími plochami. V roce 1961 bylo v ČSR dle statik přes 1,3 milionu osobních automobilů, zatímco v polovině roku 2019 bylo v ČR zaregistrováno 5,9 milionu aut. Což znamená, že v roce 1961 měla auto každá 11. osoba (tzn. cca každá 3.rodina) a v roce 2019 ho měla každá 2.osoba (tzn. cca 2 auta v každé rodině). Nikdo v 50. či 60. letech nepředpokládal, že se tato čísla budou vyvíjet takovou rychlostí, a tak při výstavbě sídlišť nebylo uvažováno s možností, že by každá domácnost mohla mít jedno, ne-li dvě auta.
Doba se změnila, a s tím z parkových ploch začala vznikat parkovací stání. I tak míst přestává být dostatek a původní „bydlení v parku“ se proměňuje v „bydlení na parkovišti“.
Ne nadarmo mají tato dvě slova stejný kořen (park jako soubor: soubor přírodních prvků – lesopark > soubor strojů, vozidel- vozový park > sběrné místo vozidel- parkoviště).
Na druhou stranu většina pražských sídlišť se těší dobré dopravní dostupnosti. Modernistická sídliště prstencově obklopují vnitřní Prahu stejně jako městský okruh (jeho část), v jehož blízkosti se nacházejí. Jiná jsou alespoň u hlavních radiál z města, u kterých bývají významné uzly dálkových spojů. Lze tedy souhlasit, že sídliště (hlavně Pražská sídliště) mají dobré napojení jak pro dopravu individuální tak na hromadnou dopravu městskou i dálkovou.

Fotografie dětí čekajících na autobus z dob krátce po realizaci Jižního Města, Praha

03.5
TYPIZACE
VS. INDIVIDUALISMUS

Modernistická sídliště u nás vznikala za socialismu, a tak není překvapením, že se i na jednotlivých domech projevují tendence této ideologie. Jak jsem již zmínila, panelové domy se měly stát řešením bytové krize, a tak se masovost začala projevovat i na kvalitě výstavby. Tehdejší úkol nebyl moc rozdílný od úkolu dnešního developera: postavit mnoho bytů pro anonymní nájemce. Ale na rozdíl od dnešních developerů si ti socialističtí určili typizovanou rodinu a pro tu navrhovali typizované byty. V panelových dispozicích tudíž jsou obvykle byty 3 + 1 a ty připadly rodinám s jakýmkoliv počtem dětí. Domy z prefabrikovaných dílů se z principu od sebe nemohly natolik odlišovat. To vše podporovalo ideologii socialismu, kde nebylo výhodou se lišit a kde individualismus byl nepřítelem. Všichni měli stejně a měli nárok na totéž. Tato stejnost a anonymita velkých sídlišť možná mohla některým vyhovovat. Ale za uplynulá desetiletí se přístup k individualismu otočil o sto osmdesát stupňů.
V dnešní době individualismu se originalita a výjimečnost cení a lidé si mnohdy zakládají na své odlišnosti.
A tak myšlenka, že všichni mají to stejné, která byla dříve protěžována, se stala jedním z negativ. Sídlištím je často vyčítána jejich „šedost“, ale to není jen vyjádřením barvy, ale také stejnosti, potlačení jedinečnosti.

Dítě hrající si v neupraveném veřejném prostoru sídliště

Muž ukazující na panelový dům

03.6 ORIENTACE, NEČITELNOST A ODOSOBNĚNÍ

V předchozích odstavcích jsem vytýkala modernistickým sídlištím špatně uchopený (často až neuchopený) veřejný prostor a potlačení vlastní identity. Oba tyto jevy vedou k dalšímu problému, kterým je nečitelnost.

Veřejné prostory bez přiřazených funkcí a vytyčených rozhraní, prefabrikované domy bez aktivního parteru, síť stejných ulic, které se motají mezi hmotami akontextuálně rozmístěnými v plynoucím prostoru, to vše se podílí na nečitelnosti místa. Člověk má potřebu městu rozumět, umět ho přečíst a dokázat se v něm zorientovat, protože potom se necítí ztracen, a naopak se začne cítit bezpečně. Ale modernistická sídliště neposkytují mnoho vztažných bodů. Člověk nepozná místo podle domu, obchodu nebo náměstí, a dokonce často ani není možné rozpoznat, co je křižovatka. Tyto vlastnosti znesnadňují lidem přirozenou orientaci v prostoru. Nepříjemný pocit to může vyvolat nejen v návštěvníkovi, ale také v místním obyvateli. Ten už se třeba časem zorientoval, ale těžko se citově připoutá k místu, které se neliší od toho půl kilometru dál. Sídlištím často chybí jejich genius loci (Genius loci, Christian Norberg-Schulz), díky kterému se člověk s daným místem dokáže identifikovat. To potom vede k větší lhostejnosti ke svému okolnímu prostředí, a tudíž to nemotivuje lidi k jeho zlepšování. Co se nezlepšuje se pravděpodobně bude zhoršovat a tím se dostáváme zpět do jakéhosi cyklu.

Fotografie nových domů bez realizovaných veřejných prostorů, Jižní Město, Praha

Fotografie nových domů bez realizovaných veřejných prostorů, Jižní Město, Praha

03.7
ZÓNOVÁNÍ, MONOFUNKČNOST

Roku 1933 se přední architekti své doby sešli, aby rozmýšleli nad urbanismem moderní doby. Takto vzniklá Athénská charta mluví o rozdělení města na zóny pro bydlení, práci a rekreaci. O 30 let později se u nás stavěla sídliště s jednou převažující funkcí – bydlením. Zóna pro bydlení je sice klidná, ale přestává fungovat jako město. Obyvatelé ráno odjedou do města za prací či školou a sídliště se vyprázdní. Potom v rozmezí pár hodin se všichni tito obyvatelé znovu vrací, zahltí dopravní spoje a sídliště znovu ožije. Nedostatek veřejné i občanské vybavenosti je jeden z největších problémů našich modernistických sídlišť. Chybí tam obchody, restaurace i kavárny, takže nejen že tam není nic, co by přitahovalo návštěvníky z jiných částí města, ale dokonce to nutí místní obyvatele k cestě do jiných čtvrtí. Navíc lidé nemají důvod zastavit se na ulici,

Dav shromažďující se na autobusové zastávce při dojíždění za prací.

Fotografie nových domů bez realizovaných veřejných prostorů, Jižní Město, Praha

umožnit tak nová setkání a vytvářet tam veřejný život. Energie městskosti takřka nevzniká.
Na výskytu vybavenosti je závislé množství pracovních příležitostí. Ty na sídlišti prakticky neexistují, a tak lidé jsou nucení dojíždět nejen za vybaveností, ale i za svou prací. Vzdálenosti se tímto prodlužují a vzniká protiklad městu krátkých vzdáleností (Města pro lidi, Jan Gehl). Vzdálenosti navíc pocitově prodlužuje pasivní parter. Dlouhé monotónní fasády bez obchodů či jiných prostorů vybavenosti působí zdlouhavě a únavně. Domy sice obvykle mívají předzahrádky, ale kvůli anonymitě a obtížné identifikaci k místu o ně málokdy pečuje někdo z domu. Proto ani předzahrádky neodlišují části náležící k jednotlivým vstupům a cesta sídlištěm se stává velmi monotónní.

Toto vše zvyšuje pravděpodobnost výskytu kriminality, protože to snižuje takzvané „oči na ulici“. To je způsob sociální kontroly, bez potřeby kamer a jiných technologií. Dohled kolemjdoucích, či místních obyvatel na předzahrádkách a balkónech brání potenciálnímu kriminálníkovi v činu, a naopak vytváří pocit bezpečí mezi lidmi. Je to přirozená funkce města, která se na sídlištích vytrácí.

03.8
HUSTOTA OBYVATEL

Dostatečná hustota obyvatel ve městě je kritickou podmínkou pro jeho správnou funkčnost. Musí být taková, aby se vyplatilo si na ulici otevřít obchod či podnik. Pavel Hnilička se ve své knize (Sídelní kaše) zabývá nízkou hustotou suburbií, neboli sídelních kaší, podle kterých jeho kniha má jméno. Říká, že nízká hustota zabíjí městskost těchto lokalit a znemožňuje vznik veřejné a občanské vybavenosti v dostatečném množství. Nízká hustota města je zároveň značně neekologická, jak z důvodu dlouhého dojíždění, tak výstavby dopravních a technických sítí.

Modernistická sídliště sice mají vyšší hustotu obyvatel než suburbie, ale výsledné problémy spolu sdílí. Tabulka č. 1 řadí pražské lokality různých typů dle hustoty obyvatel na hektar. Panelová sídliště se sice v absolutních číslech dostávají na vyšší příčky, ale k zhodnocení a porovnání sídliště s kompaktním městem je třeba zahrnout více faktorů. Je zřejmé, že seřazení lokalit dle hustoty v podstatě řadí lokality i podle počtu pater. Ale právě dvě lokality kompaktních měst (Vinohrady a Vršovice) jsou výjimkou. Obě se nacházejí na horních příčkách,

ČTVRŤ	ob./ha	typ	počet podlaží	typ parteru
Velká ohrada	421	panelové sídliště	8	pasivní
Vinohrady	**334**	**kompaktní město**	**6**	**aktivní**
Černý most	287	panelové sídliště	10	pasivní
Lužiny	234	panelové sídliště	8	pasivní
Vršovice	**210**	**kompaktní město**	**5**	**aktivní**
Háje	224	panelové sídliště	8	pasivní
Invalidovna	209	panelové sídliště	6	pasivní
Petřiny	162	panelové sídliště	5	pasivní
Spořilov	40	zahradní město	2	pasivní
Ořechovka	38	zahradní město	3	pasivní
Nebušice	36	zahradní město	2	pasivní
Slivenec	27	předměstí	2	pasivní
Újezd nad lesy	15	předměstí	2	pasivní

Tabulka č.1: Hustota obyvatel v pražských lokalitách v závislosti na podlažnosti

i přesto že mají nižší počet pater a zároveň mají aktivní parter (je uvažováno, že i když není v celé lokalitě parter aktivní, tak se v budovách kromě bytů nacházejí i kancelářské prostory, tedy hustota obyvatel je nižší). Uvážíme-li, že aktivní parter odečte lokalitě jedno (potenciálně obytné) podlaží, potom by se lokality kompaktního města měly dle počtu podlaží řadit do spodní poloviny. Hustota tím pádem jasně ukazuje vyšší efektivitu využití území v kompaktním městě oproti panelovým sídlištím. Panelová sídliště tedy své urbanistické nedostatky a přebytek veřejného prostoru dohánějí počtem podlaží. Logicky z toho vyplývá, že mnohem efektivnější by bylo zvýšit počet pater kompaktnímu městu než stavět modernistická sídliště. Toto tvrzení potvrzuje i tabulka, ve které je vidět, že sídliště, která svou výškou nepřesahují pražské kompaktní město jako jsou Invalidovna nebo Petřiny, mají hustotu poloviční.

Hustota obyvatel, která ovlivňuje městskost veřejného prostředí a efektivitu umístění veřejného vybavení, není tedy hustota obyvatel na hektar, ale hustota obyvatel ve veřejném prostoru. Z toho lze určit, kde se ve veřejném prostoru pohybuje více lidí, což je důležitý faktor pro tvorbu aktivního parteru.

ČTVRŤ	m^2/1 ob.
Velká ohrada	18,1
Vinohrady	8,7
Černý most	26,3
Lužiny	27,8
Invalidovna	42,4
Petřiny	50,3

Tabulka č.2 : Plochy veřejných prostranství připadající na 1 obyvatele

V tabulce č. 2 vynikají Vinohrady svou nízkou hodnotou. Znamená to, že se tam pohybuje na chodníku mnohem více lidí, tudíž podniky mají vyšší pravděpodobnost přilákání návštěvníků a klientů. Na modernistickém sídlišti je hustota lidí na ulici nižší, díky nekompaktnímu urbanismu a nízkému výskytu soukromých ploch. Veřejný prostor tam volně plyne a nevytváří místa zaplněné lidmi.

03.9 SOCIODEMOGRAFICKÉ TENDENCE

Sociální skladba sídlišť se hodnotí dosti obtížně, protože ji ovlivňuje mnoho faktorů. Pražská sídliště se velmi liší od těch v menších městech, protože v Praze je několikrát vyšší poptávka po bytech, než je nabídka. Tudíž byty na sídlištích jsou stále atraktivní, díky dopravnímu napojení a výhodnější ceně. V rozporu s tím z dat vychází, že na panelových sídlištích lehce ubývá obyvatel, při čemž ale obyvatel Prahy viditelně přibývá.

Dle analýzy Institutu pražského plánování většina velkých pražských sídlišť není sociální strukturou jednoznačně podprůměrná. Věková struktura se sice výrazně proměňuje, ale to má mimo jiné za příčinu fakt, že se na sídliště nastěhovala ve stejný čas velká spousta podobně starých obyvatel, a tak generační cyklus přicházení, odcházení a dědění probíhá ve vlnách. Ačkoliv data o velkých pražských sídlištích neprokazovala žádné šokující zprávy, závěrem analýzy byla nepříliš optimistická prognóza. Bylo v ní konstatováno, že žádné ze zkoumaných sídlišť nevykazuje vůči celoměstské situaci nadprůměrně příznivý stav sociální struktury a zároveň i příznivý vývojový trend. Na grafu je naopak vidět, že mnoho zkoumaných sídlišť je v obou případech vůči celopražské situaci podprůměrná. Nejhorší trend vývoje se týká hlavně sídlišť pocházejících z 80. a 90. let. Znamená to, že pokud nenastanou nějaké změny, tak hrozí vznik vyloučených lokalit.

Graffiti na nově realizovaném Jižním Městě, Praha

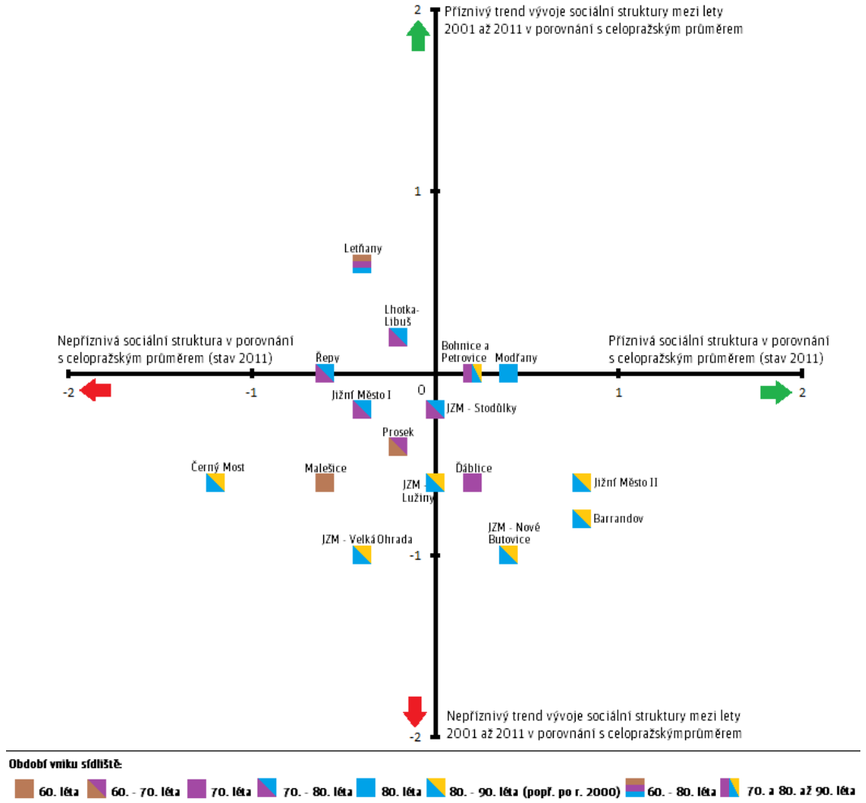

Graf sociodemografických poměrů v porovnání s celopražským průměrem

04. MORFOLOGIE URBANISTICKÝCH STRUKTUR

Díky opuštění tradičního urbanismu a potlačení významu prostoru ulice a náměstí se v modernistickém urbanismu mohlo experimentovat a nacházet tak nové strukturální typy zástavby. Na území tehdejšího Československa (a ČSSR) vznikalo mnoho sídlišť a nedá se jednoznačně říci, že určité struktury připadají pouze konkrétnímu časovému období. Ale i tak můžeme v průběhu oněch padesáti let, kdy se panelová sídliště budovala, pozorovat, jak se zástavba měnila od čistě modernistické a volné formy po takové, které se znovu navracejí k tradičnímu městu. Lze vysledovat jak v 50. letech měli projektanti potřebu ověřit si správnost funkcionalismu a jak se později znovu postmoderně zaměřují na tvorbu městského prostoru, i když jinou formou. Rozdělení a označení struktur je převzato od prof. Ing. arch. Michala Kohouta, doc. Ing. arch. Davida Tichého a kolektivu z knihy *Sídliště, jak dál?*.

sídliště Novodvorská, Praha, M 1: 2000

ŘÁDKY

Tento typ struktury je jedním ze dvou, které přímo vychází z původních funkcionalistických vizí urbanismu moderního města. Řádky narušují prostor ulic a popírají princip městského bloku. Struktura je vytvořena z pravidelného opakování deskových domů a vytváří tak mezi sebou mezery, kterými plyne veřejný prostor. Tato forma byla u nás aplikována jako první. Sídliště jako jsou Solidarita či Břevnov jsou příklady, kde objekty mají ještě částečně cihlové konstrukce, ale urbanisticky se už bezpochyby řadí mezi jejich celopanelové následovníky. Těmi jsou například pražská sídliště Novodvorská, Pankrác nebo Hostivařské sídliště mezi ulicí Plukovníka Mráze a Bruslařská.

severní část sídliště Ďáblice, Praha, M 1: 2000

POLE

Druhým typem struktury, která se přímo odkazuje na plány vzniklé na základě Athénské charty, jsou rovnoměrně rozmístěné domy nevytvářející žádnou hierarchii prostoru, což komplikuje lidem orientaci. Jsou to domy bodové nebo věžové, které svým půdorysem jsou všestranné, a tak neurčují, co je vzadu nebo vepředu. Veřejný prostor mezi nimi volně plyne. Struktura pole se nejvíce blíží vizi „bydlení v parku“. Příkladem je sídliště Žabovřesky v Brně anebo části některých pražských sídlišť, jako je severní část sídliště Ďáblice.

sídliště Modřany, Praha, M 1: 2000

VOLNÉ KOMPOZICE

Tento typ je kombinací bodových či věžových domů s deskovými. Zahrnuje všechny těžko uchopitelné struktury bez znatelné hierarchie či kompozice. Kombinování typů je časté a v menším měřítku se tato struktura vyskytuje na většině velkých sídlišť.

Ve větším měřítku lze uvést za příklad pražské Modřany či Košík. Této struktuře často chybí řád, čímž značně snižuje přirozenou orientaci.

sídliště Lužiny, Praha, M 1: 2000

SUPERBLOKY

Už v 60. letech se začaly objevovat kritiky modernistických sídlišť, což vyvolávalo přehodnocování urbanistických struktur jako jsou řádky a pole. Kritika směřovala k nekoncepčnímu zacházení s veřejným prostorem, monotónnosti a špatné orientaci na sídlištích. Superbloky nejsou variací tradičních bloků v kompaktním městě, ale snaží se prostor nějak rozdělit a částečně uzavřít. Na pražských Lužinách například, jsou vytvořeny polygonální tvary, které uzavírají vnitřní veřejný prostor. Bohužel měřítko, které je zde několikanásobně větší než v tradičním městě, neumožňuje pocit uzavřenosti. Dalším příkladem jsou Ďáblice, kde deskové domy vytváří pravoúhlé otevřené superbloky, ve kterých se nachází parky a občanská vybavenost.

sídliště Nové Butovice, Praha, M 1: 2000

SUPERSTRUKTURY

Koncepční kompozice hraje pro superstruktury hlavní roli, avšak není to pouze kompozice jednotlivých domů jako spíš celých lokalit. Superstruktura se aplikovala hlavně v 70. letech, kdy masová výstavba panelových sídlišť probíhala nejvíce.

Nové lokality (někdy i čtvrtě) vznikaly naráz a tak měly jednotný koncept ve větším měřítku. Na Jižním Městě to je křížové uspořádání a na Nových Butovicích zalamovaná dlouhá deska vytvářející tvar celé lokality.

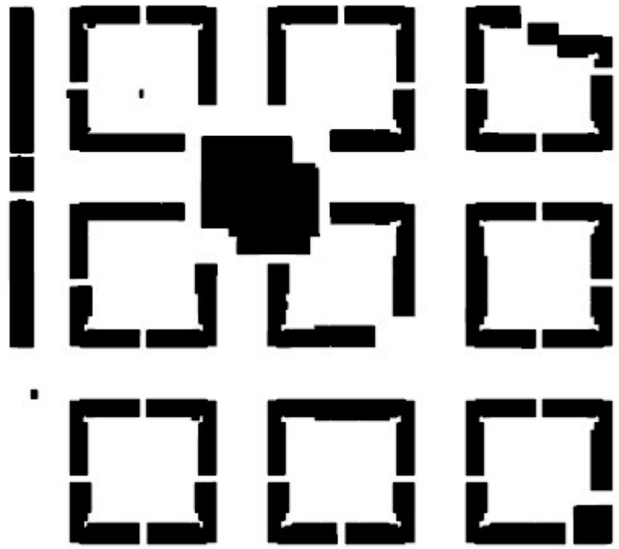

sídliště Velká Ohrada, Praha, M 1: 2000

PSEUDOBLOKY

Po desetiletích experimentování s modernistickými strukturami a po jejich vyvíjení a kritizování se začali architekti vracet k principům tradičního města. Základní prvky hierarchie veřejného prostoru, jako je ulice, náměstí nebo park, byly opět vzkříšeny a byla snaha je snoubit s panelovým sídlištěm. Jak bylo výše zmíněno, úmysly architektů byly často pozměněny státním direktivním plánováním, a proto výsledné projekty nemohou být natolik odlišné od jejich předchůdců, jako byly často zamýšleny. Jedním z příkladů je Nový Barrandov, kde je prostor parkového náměstí a otevřené bloky domů. Nejvíce vypovídající je však sídliště Velká Ohrada, které se stává z devíti pravoúhlých bloků v rastru. Prostor ulice je jednoznačně definován a stejně tak i vnitroblok.

05. ZÁKLADNÍ TYPY KONSTRUKČNÍCH SOUSTAV

Různé zdroje se neshodují na počtu typů konstrukčních soustav v České republice. Některé prameny uvádí 54, jiné 62 a některé dokonce 70 různých typů. Důvodem tohoto velkého množství je, že většina soustav byla různě upravena pro konkrétní města nebo přímo lokalitu. Vznikly tak soustavy se zakomponovanou zkratkou ve jméně například „OS“ pro Ostravu, „HK“ pro Hradec Králové a podobně. Navíc převážně v 50. a 60. letech vznikaly atypické a experimentální domy, které se někdy po dostavění zopakovaly na pár jiných místech, je proto diskutabilní, zda se mají započítávat mezi typy konstrukčních řad.
Vybrala jsem proto několik základních soustav, které mají význam pro vývoj nebo se v Praze hojně vyskytují.

T1, T5, T11 ,T12, T13, T14, T15, T16, T17, T20, T22, T42, T52

G32, G40, G55, G57, G58, G59, GOS64, GOS66

T01 B, T02 B, T03 B, T05 B, T06 B, T08 B, TOB-Nitra, T09B

B2, B4

VMOS, VOS, VPOS

B60, B70, B70-360, BP 70 OS

MS Průmstav

PS61, PS69, PS69/2

HK60, HK65, HK69, HKS70, HKSG

VVÚ ETA

Larsen - Nielsen

BANKS

OP1.11, OP1.13, OP1.21, OP1.31

G40

Doba výstavby: 1953- 1956

Nosný systém: příčný + nosný obvodový plášť
Rozpon: 3,2 a 3,8 m
Světlá výška: 2700 mm
Konstrukční výška: 2900 mm
Počet podlaží: 5 NP
Typy sekcí: řadové

Příklady: Zelená liška

Řada G40 je na první pohled odlišná, a zároveň je velmi důležitá pro celkový vývoj panelových domů. Právě dům typu G40 byl prvním celopanelovým domem na našem území. První prototyp byl postaven roku 1953 ve Zlíně – tehdejším Gottwaldově. Odtud pochází písmeno „G“ v názvu, které je doplněno číslem „40“, které značí počet bytů v jednom domě.
Všechny domy G40 vypadají stejně: mají 5 pater, hloubku 14 m a jsou rozděleny do dvou sekcí jako dvojdomy. Tato řada byla jediná stavěna ve slohu socialistického realismu, což se projevuje převážně na fasádách domů. Ty jsou totiž zdobeny pilastry (které překrývají spáry mezi panely), dekorovanými římsami, balustrádami, domovními znameními a pod. Jednotlivé moduly na fasádě měly dokonce odlišnou hloubku, a tak tím byla vytvořena tektonika naznačující rizality. Nevyskytují se zde balkóny ani lodžie, nýbrž francouzská okna. Jediným domem s balkóny je prototyp z roku 1953. Domy sice byly všude stejné, ale pro odlišení v různých městech měly jiné barvy. Například v Praze měly světle žlutou barvu nebo v Přerově tmavou okrovou. Zajímavostí je, že už tato první řada měla podlahové vytápění Crittall, což dokazuje, jak panelové domy byly dobře technologicky vybavené.

Sídliště Zelená liška (Praha 4) je nejstarší panelové sídliště v Praze a sestává se z domů typu G40. Tyto domy jsou zvláštní tím, že jsou pod nimi postaveny atomové kryty.

První pražské sídliště Zelená Liška

Detail dekorativních prvků dle slohu socialistický realismus, Zelená Liška

G57

Doba výstavby: 1957- 1967

Nosný systém: příčný + nosný obvodový plášť
Rozpon: 3,6 m
Světlá výška: 2700 mm
Konstrukční výška: 2850 mm
Počet podlaží: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 NP
Typy sekcí: řadové, koncové, rohové, bodové

Příklady: Petřiny, Malešice

Následovníkem řady G40 je řada G57, jejíž název stále nese písmeno „G“ jako Gottwaldov, ačkoliv na jejím vývoji se již pracovalo v Praze. Číslice „57“ už také neznačí počet bytů, nýbrž rok 1957, ve kterém byla tato konstrukční soustava navržena.

Typ G57 byl velmi oblíbený a stavěl se celých deset let. Za tuto poměrně dlouhou dobu se dočkal mnohých obměn, což je důvodem k tomu, proč není jednoduché G57 popsat. Důležitou změnu ale je, že už nebyl stavěn ve slohu socialistického realismu, což znamená, že byl očištěn od pilastrů, ozdobných říms, balustrád, rizalitů apod. A naopak přibyly lodžie do každého bytu. Domy mívají tři sekce a ty krajové se od sebe často liší dispozicí bytů.

Na fotografiích vpravo jsou domy typu G57, které jsou oba na pražských Petřinách, avšak se velmi odlišují. Varianta nahoře se ještě nápadně podobá typu G40 a dokonce na fasádě můžeme vidět velmi zjednodušené náznaky pilastrů a římsy. Oproti tomu na obrázku dole je vyfocená pozdější varianta, která má 7 pater a nápadně předsunuté schodišťové chodby.

Soustava G57 v dřívější verzi znatelně vycházela z předchozí soustavy G40, Petřiny

Varianta soustavy G57 s předsunutými schodišťovými chodbami, Petřiny

T06B

Doba výstavby: 1.třetina 60.let

Nosný systém: příčný
Rozpon: 3,6 m
Světlá výška: 2620 mm, 2650 mm
Konstrukční výška: 2800 mm
Počet podlaží: 4, 5, 6, 8, 12, 13, 15 NP
Typy sekcí: řadové (nejčastější), koncové, bodové, věžové

Příklady: Hostivař, Letňany, Střížkov, Libeň, Zličín

Domy oblíbené soustavy T06B se stavěly po celé Československé republice. Soustava vznikla evolucí typu G57 a přebrala jeho příčný nosný systém i rozpon 3,6 m. Na jejím vývoji se začalo pracovat už na konci 50. let, ale stavět se začala až v první třetině let 60. Je to nejčastější soustava v ČR i SR. Měla předepsané některé směrnice a zásady týkající se konstrukce, ale v mnohých věcech ji bylo možné upravit dle stavebníka či města. Vznikly tak desítky různých variant.

Spousta variant vzniklo jako návrh pro konkrétní města. Existuje tedy řada T06B-OL (Olomouc), T06B-OS (Ostrava) atd. Ale některé typy ani nemají své odlišné označení. Varianty se liší dispozicemi bytů i řešením obvodového pláště. Ten může být parapetní s meziokenními pilířky, celostěnový nebo spínavý. Obvykle se budovaly řadové typy, ale není těžké narazit i na bodové či věžové.

Na obrázku vpravo jsou dva domy typu T06B v Ostravě–Výškovicích. Oba objekty mají parapetní obvodový plášť s meziokenními pilířky, ale ten napravo je už po rekonstrukci. Tato konkrétní rekonstrukce přiznává domu jeho řešení fasády, ale bohužel je velmi časté ho nepřiznat. To se stalo na domě nalevo, který byl později po pořízení fotografie také zateplen. Necitlivým zateplením se stírají rozdíly mezi jednotlivými panelovými domy a podporuje se tak jejich vytýkaná uniformita.

Původní a zatepelnený dům s parapetními obvodovými plášti, Výškovice, Ostrava-Jih

T08B

Doba výstavby: 1962 – 1980

Nosný systém: příčný
Rozpon: 6 m
Světlá výška: 2550 mm
Konstrukční výška: 2800 mm
Počet podlaží: 4, 8 NP- řadové a bodové
10, 12 NP- věžové
Typy sekcí: řadové, koncové, bodové

Příklady: Invalidovna, Ďáblice

Stejně jako T06B se na konci 50. let začalo pracovat na vývoji soustavy T08B. Výzkum byl dokončen rovněž v 1. třetině 60. let a začalo se budovat. Konstrukčně byla zajímavější než její sesterská T06B a to hlavně rozponem. Soustava T08B totiž měla jednotný rozpon 6 metrů, což otevíralo stavitelům spoustu nových možností. Dispozice se uvolnila od podlouhlých půdorysů místností a přivedla svou proporcí více světla do bytových jednotek. Zároveň se příčky mohly provádět z lehkých materiálů, což značně odlehčilo celou budovu i snížilo výdaje na stavbu. Navíc konstrukce opět umožňuje různá řešení obvodového pláště. Například v jihočeské variantě T06B-JČ jsou pásová okna. Zajímavostí je, že se v těchto domech vyskytuje výhradně jednoramenné schodiště.

Pražské sídliště Ďáblice bývá označováno za nejhezčí sídliště. Například prof. PhDr. Rostislav Švácha ho označil za „nejlépe naplánované sídliště z 60. let“. Vytváří strukturu superbloků, v jejichž vnitroblocích se nacházejí budovy občanské vybavenosti (mateřské školky apod.). Ďáblické domy využívají i štítovou fasádu pro okna a lodžie, a dokonce při jejich návrhu bylo myšleno i na aktivní parter.

Kolorovaná fotografie pražských Ďáblic s realizovaným parkem

Využití štítové strany domu, Ďáblice

VVÚ-ETA

Doba výstavby: 1971 – 1992

Nosný systém: příčný
Rozpon: 6 a 3 m
Světlá výška: 2550 mm
Konstrukční výška: 2800 mm
Počet podlaží: 4, 8, 12 NP
Typy sekcí: řadové, koncové, rohové, bodové

Příklady: Lužiny, Nový Barrandov, Jižní město

V roce 1972 vznikly typové podklady pro nové konstrukční soustavy – NKS. Byl to průlomový bod ve vývoji panelových domů, protože se od konstrukcí začaly vyžadovat mnohem vyšší nároky. Dle těchto nových požadavků se uplatňovaly dvouplášťové střechy, sendvičové obvodové panely, okna s lepšími izolačními vlastnostmi apod. Důležitá změna se odehrála v přístupu k bezpečnosti a odolnosti požární i při jiných katastrofách (jako je například výbuch plynu). Díky NKS vznikly nové soustavy, ale také se začaly upravovat ty staré. Vývoj soustavy T08B se rozdvojil na její vylepšenou verzi a na novou soustavu VVÚ-ETA, která z ní vzešla. Soustava VVÚ-ETA převzala od T08B její šestimetrový rozpon a přidala k němu doplňkový rozpon 3 m.

Její výstavba probíhala převážně jen v Praze a středních Čechách, ale za to se zde používala přes 20 let. Díky předchozímu vývoji byla velmi flexibilní, a tak umožňovala navrhovat mnoho různých obměn. Bohužel politická atmosféra v ČSSR už tak flexibilní nebyla, a tak nařizovala architektům a projektantům navrhovat domy ze základních typizovaných dílců, aby betonárny mohly odvést svou práci co nejlevněji a nejrychleji.
Sídliště Lužiny jsou příkladem, kde byla tato soustava propojena šikmými krčky tak, aby vytvořily šnekovité superbloky. Na této ukázce je vidět, jak tehdejší doba neumožňovala architektům příliš měnit jednotlivé domy, ale mohli pracovat s urbanistickou strukturou.

Jižní Město, Praha

Šnekovité superbloky na pražských Lužinách

B70

Doba výstavby: 1970 – 1985

Nosný systém: kombinovaný
Rozpon: 2,4 m, 3,6 m a 4,8 m
Světlá výška: 2620 mm
Konstrukční výška: 2800 mm
Počet podlaží: 4, 8 NP
Typy sekcí: řadové, koncové, rohové, bodové, chodbové, strukturální

Příklady: Bohunice a Starý Lískovec (Brno)

Jedna z prvních nových soustav dle standardu NKS byla řada B70. Začala se stavět v první třetině 70. let a to převážně v Brně. Soustava vyniká svou půdorysnou členitostí, která sice umožňuje přivést do bytových jednotek více světla, ale zároveň kolem sebe vytváří plochy zbytkové zeleně. Tento vzhled ji velmi odlišuje od předchozích řad.
B70 se později stavěla i v severních Čechách v modifikované verzi, která nesla název B70-U.

sídliště Vinohrady, Brno

Typická členitost soustavy B70.

OP1.11

Doba výstavby: 1975 – 1989

Nosný systém: příčný a kombinovaný
Rozpon: 2,4 m, 3 m a 4,2 m
Světlá výška: 2650 mm
Konstrukční výška: 2800 mm
Počet podlaží: 4, 8, 12 NP
Typy sekcí: řadové, koncové, rohové, bodové

Příklady: Nový Barrandov, Radotín

Konstrukční soustava OP (OP1.11 byla následovaná OP1.12, OP 1.21 atd.) je jednou z nejmladších. Výstavba OP1.11 probíhala v 80.letech, a to převážně v Severomoravském kraji. Příklady se však nachází i v Praze. Charakteristickými znaky jsou zapuštěné lodžie s vysunutou podlahou, sendvičové panely zhotovené mimo stavbu a velká okna. Na původních nezateplených objektech byly výrazné spáry spojů, které odhalují typické panely s okenními otvory tvaru „U“ bez nadpraží. Díky jejich zhotovení mimo stavbu včetně povrchové úpravy jsou spáry hluboké. Prefabrikace i s dokončením povrchů velmi urychlila dobu výstavby, ale zároveň to umožnilo málo barevných variant. Typická barva OP1.11 byla bílá, ale ukázalo se, že bílé panely byly lehko náchylné na přilnutí špíny (hlavně na ostravsku). V některých projektech nechali architekti panely probarvit, což se například ve velkém měřítku stalo na pražském Barrandově. Tím se snažili rozbít uniformitu této soustavy, která díky zapuštěným lodžiím a jednoduchému půdorysu působí velmi stroze.

Charakteristické okenní panely tvaru „U“ a viditelné spáry, sídliště Nový Barrandov

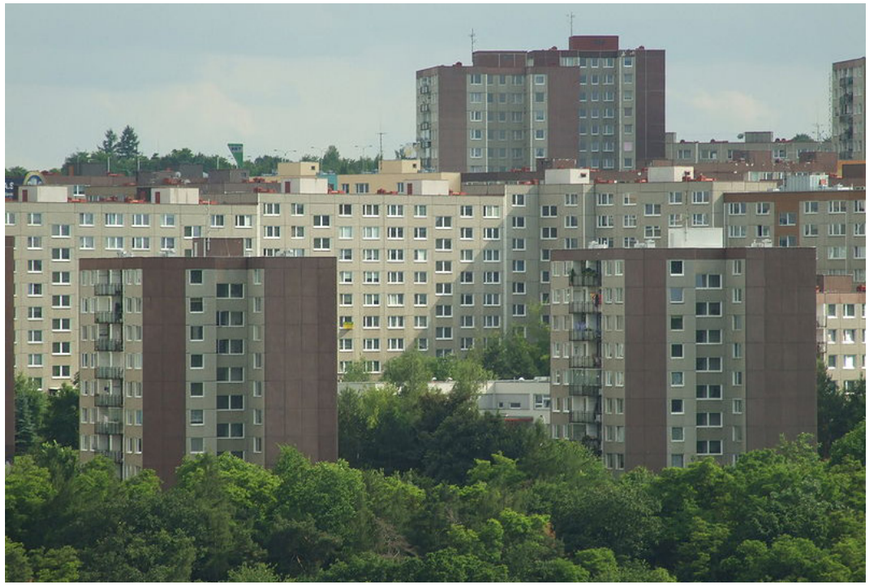
Probarvení panelů, sídliště Nový Barrandov

06.
ZÁVĚR

Zkoumání sídlišť z více hledisek přináší pochopení, proč a za jakých okolností takové lokality vznikly.
S ohledem na původní myšlenky a cíle vychází najevo, že většina jejich nedostatků vychází ze špatných prognóz architektů té doby, malých zkušeností s urbanismem netradičního typu a také z velké části jsou nedostatky vázány na nedokončené realizace a změny původních návrhů direktivním plánováním totalitního režimu. Dnes už je zkušeností více a tehdejší prognózy vyvrátil čas. Je tedy nutnost začít řešit problémy sídlišť a zvyšovat tam kvalitu životního prostředí, protože jinak se z nich postupem budou stávat vyloučené lokality.
V Praze se tento negativní trend vyvíjí nejpomaleji, kvůli trhu a přílivu obyvatel, ale právě díky tomu je větší šance z pražských sídlišť vytvořit kvalitní prostředí na život.
Spousta jejich obyvatel je na nich spokojená, protože nepochybně mají svá pozitiva. Výpis charakteristik slouží k tomu uvědomit si, co jsou tyto kvality a oproti tomu, co jsou hlavní nedostatky, které je nutné řešit. A podle toho následně vytvářet nové návrhy a zásahy do těchto struktur.

V posledních dvaceti letech se zrekonstruovalo velké množství panelových domů. Mimo jiné se vyměňovala původní umakartová jádra, zasklívaly lodžie, a hlavně se zateplovaly fasády. Necitlivými úpravami, které nerespektovaly původní vzhled, se smazávala rozdílnost domů, a tak postupem času jsou sídliště čím dál tím více „šedá“, i přes dnes populární trend duhových fasád. Je načase přestat kreslit „veselé obrázky“ na fasády a začít přemýšlet, jak přeměnit panelová sídliště na funkční součásti města.

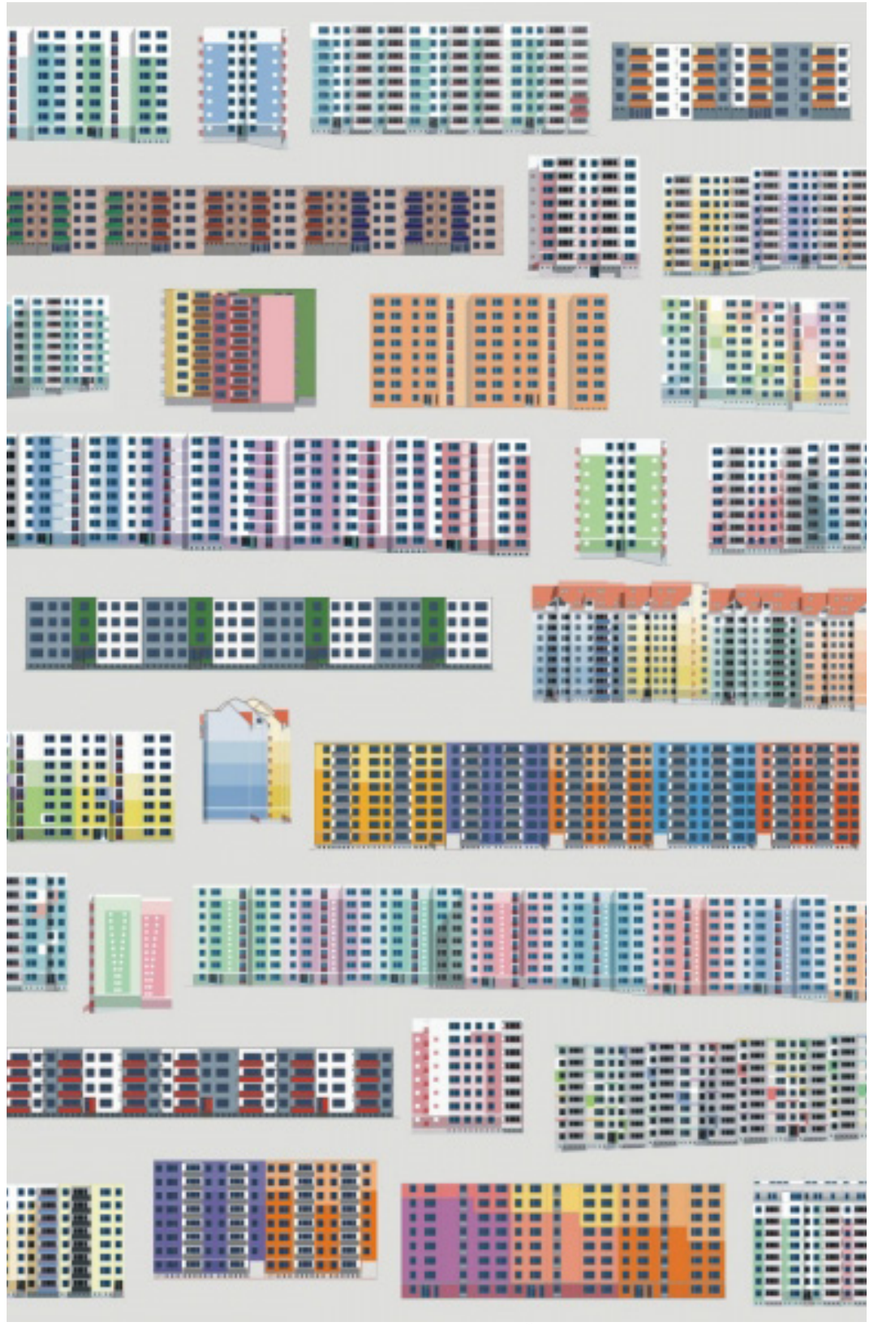

Grafika umělkyně Kateřiny Šedé poukazující na absurdní barevnost brněnského sídliště Nová Líšeň a na anonymitu zdejšího prostředí, z projektu *Každej pes jiná ves*

07.
ZDROJE K TEXTU

ZDROJOVÁ LITERATURA

LE CORBUSIER. Athénská charta, 1933

KOHOUT, Michal, David TICHÝ, Filip TITTL, Jana KUBÁNKOVÁ a Šárka DOLEŽALOVÁ. Sídliště, jak dál?. 2016

JEHLÍK, Jan. Rukověť urbanismu: Architektura poznávání a navrhování prostředí. 2016

HNILIČKA, Pavel. Sídelní kaše. 2012

GEHL, Jan. Města pro lidi. 2012

NORBERG-SCHULZ, Christian. Genius loci: Krajina, místo, architektura. 2010

NĚMEC, Michal a Tomáš BRABEC. Analýza vývoje sociální struktury velkých pražských sídlišť mezi lety 2001 a 2011. 2015

IPR PRAHA, Územně analytické podklady, Hlukové mapy. 2016

WEBOVÉ STRÁNKY

Panelaci. http://www.panelaci.cz/ [online]

Panelaky. http://www.panelaky.info / [online]

Český statistický úřad. https://www.czso.cz/csu/czso/stavebnictvi [online]

Český statistický úřad. https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/zlaty-vek-bytovych--druzstev/ [online]

Sdružení automobilového průmyslu. https://autosap.cz/ [online]

Panelový dům. https://cs.wikipedia.org/wiki/Panelov%C3%BD_d%C5%AFm [online]

Panelové domy EkoWATT. http://www.panelovedomy.ekowatt.cz/ [online]